

بررسی فرایندهای تأثیرگذاری شاخص‌های آزادی اقتصادی و حکمرانی خوب بر فضای سرمایه‌گذاری با استفاده از رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی

محمد هاشم حقیقی موسوی^۱، بهاره ملک‌ی^۲*

مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس، musavee@yahoo.com
دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه شیراز، itm.maleki@yahoo.com

چکیده

هرساله گزارش‌های بین‌المللی متعددی نظیر گزارش‌های حکمرانی خوب، سهولت انجام کسب و کار و آزادی اقتصادی در زمینه تبیین و رتبه‌بندی فضای سرمایه‌گذاری کشورهای مختلف منتشر می‌شوند. بطوریکه سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی برای انجام فعالیت‌های کارآفرینی خود، چنین گزارش‌هایی را مبنای تصمیمات سرمایه‌گذاری خود قرار می‌دهند. در نظر گرفتن این گزارش‌های بین‌المللی در کنار یکدیگر می‌تواند تصویر دقیق‌تری از فضای سرمایه‌گذاری فراهم سازد. بنابراین این پژوهش، بر اساس تفکر کل‌گرا و روش پویایی‌شناسی سیستمی به لحاظ نمودن شاخص‌های حکمرانی خوب (سطح کلان نهادی)، سهولت انجام کسب و کار (سطح خرد نهادی) و برخی از شاخص‌های آزادی اقتصادی در کنار یکدیگر پرداخته و فرایندهای تأثیرگذاری میان آنها و به طور خاص سرمایه‌گذاری و نرخ رشد اقتصادی شناسایی کرده است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که افزایش اندازه دولت از حد بهینه، با سپری شدن زمان منجر به کاهش شاخص‌های حکمرانی خوب نظیر کنترل فساد، ثبات سیاسی و کیفیت قوانین و مقررات و به تبع افزایش رتبه شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار نظیر شاخص آسانی شروع کسب و کار، اخذ مجوزها و استقلال قضایی می‌شود؛ تحت چنین شرایطی فضای سرمایه‌گذاری نامساعد می‌شود. از طرف دیگر آزادی تجاری و مالی منجر به کاهش اندازه دولت تا حد بهینه می‌شوند و شرایط لازم را برای بهبود حکمرانی و رتبه سهولت انجام کسب و کار و نهایتاً افزایش سرمایه‌گذاری و نرخ رشد اقتصادی فراهم می‌سازند.

واژه‌های کلیدی: حکمرانی خوب، آزادی اقتصادی، سهولت انجام کسب و کار، سرمایه‌گذاری، رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی.

۱- استادیار و عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان فارس، اقتصاد کشاورزی.

۲ و * - دانشجوی دکتری مدیریت سیستم‌ها.

۱- مقدمه

محیط کسب و کار یا سرمایه‌گذاری مفهومی بسیار عام با مصادیق بسیار متنوع است. با این وجود، محیط کسب و کار در معنای پذیرفته شده آن مصداق مشخصی دارد که تحت عنوان «کیفیت نظام اداری و روان‌سازی آن» می‌باشد. مهمترین نهادی که برای سنجش کیفیت نظام اداری کشورهای مختلف، فعالیت می‌کند، بانک جهانی می‌باشد. این نهاد بین‌المللی هر ساله شاخص «سهولت انجام کسب و کار»^۱ را برای سنجش و مقایسه کیفیت نظام اداری کشورهای مختلف ارائه می‌نماید.

فرض اصلی تهیه‌کنندگان شاخص سهولت کسب و کار، این است که اگرچه فضای کسب و کار مجموعه‌ای از عوامل مختلف است، با این وجود مهمترین عاملی که بر عملکرد کارآفرینان و کسب و کار کوچک و متوسط تأثیرگذار است، وجود قوانین و مقررات مزاحمی است که پیش‌روی کارآفرینان و فعالان اقتصادی قرار دارد [۳۱]. هدف این شاخص، اندازه‌گیری کمی قانون‌های حاکم بر تمامی مراحل مختلف کسب و کارهای کوچک و متوسط در یک کشور است. کارآمدی قانون، در دسترس بودن برای همه و سادگی آنها در فرایند اجرا، اهداف اصلی این شاخص را شکل می‌دهند.

شاخص «سهولت انجام کسب و کار»، محدودیت‌ها و انتقادات خاص خود را دارا می‌باشد، به طور نمونه، فرض اصلی تهیه‌کنندگان شاخص «سهولت انجام کسب و کار» این است که اگرچه فضای کسب و کار مجموعه‌ای از عوامل مختلف نظیر ثبات سیاسی، زیرساخت و ثبات اقتصاد کلان است، با این وجود مهمترین عاملی که بر عملکرد کارآفرینان و کسب و کار کوچک و متوسط تأثیرگذار است، وجود قوانین و مقررات مزاحمی است که پیش‌روی کارآفرینان و فعالان اقتصادی قرار دارد. بنابراین شاخص سهولت انجام کسب و کار در زمره نهادهای سطح خرد واقع شده است که با کاهش هزینه‌های معاملاتی و ایجاد اعتماد، مبادلات اقتصادی را تسهیل می‌کند. با این وجود چارچوب نهادی، فراتر از تأکید صرف بر آسان‌سازی انجام کسب و کار است. در واقع گزارش سهولت انجام کسب و کار، تنها به بررسی هزینه‌های نظارتی انجام کسب و کار (نظیر هزینه‌های مالیاتی، هزینه‌های ورود به کسب و کار و حداقل سرمایه) می‌پردازد، و به سایر عوامل نظیر فساد، ثبات سیاسی و ... توجه نمی‌کند.

جهت جبران چنین ضعفی، در این پژوهش بر اساس تفکر سیستمی به شاخص حکمرانی خوب که حاکی از سطح کلان نهادی فضای سرمایه‌گذاری است، در کنار شاخص «سهولت انجام کسب و کار» توجه شده است. در حقیقت شاخص حکمرانی خوب، در زمره نهادهایی می‌باشد که بر دولت و دیگر بازیگران قدرتمند تأثیرگذارند و از حقوق مالکیت افراد در مقابل آنها حفاظت می‌کنند. به طوریکه بانک جهانی در گزارشی در سال ۱۹۸۹ حکمرانی خوب را به عنوان «ارایه خدمات عمومی کارآمد، نظام قضایی مستقل و قابل اعتماد و نظام اداری پاسخگو» تعریف نموده است [۳۲].

برخلاف شاخص «سهولت انجام کسب و کار»، مجموعه شاخص‌های اندازه‌گیری حکمرانی خوب، ترتیبی هستند، بدین معنا که مقوله‌های کیفی یا ذهنی هستند. فقدان داده‌های کمی، تهیه‌کنندگان شاخص‌های حکمرانی خوب را وادار می‌کند که بر داده‌های کیفی تکیه نمایند. با وجود این، چنین داده‌هایی معتبرند، بدین دلیل که در درجه اول، در مورد جنبه‌های از حکمرانی، این داده‌ها تنها نوع داده‌های در دسترس هستند. در درجه دوم، برای بسیاری از جنبه‌های حکمرانی، نتایج بررسی و نظرسنجی دست کم به اندازه داده‌های کمی اهمیت دارند. در واقع داده‌های کیفی یا ذهنی با وجود اینکه متکی بر ادراک افراد

1. Ease of Doing Business.

اولین کنفرانس ملی
انجمن ایرانی پویاشناسی سامانه‌ها

هستند و توسط فرایندهای پیچیده‌تری نظیر نظرسنجی از خبرگان، نسبت به داده‌های عینی بدست می‌آیند، تنها نوع داده‌های در دسترس هستند، که اطلاعات مورد نظر را پیرامون شاخص‌های حکمرانی خوب نظیر فساد فراهم می‌سازند [۳۱]. بنابراین ادراک کسب و کارها از شاخص «سهولت انجام کسب و کار» وابسته بر مقررات قانونی (داده‌های عینی یا نوشته شده) و محیطی است که این قوانین در آن بکار گرفته می‌شود (مکانسیم‌های غیررسمی، داده‌های کیفی یا ذهنی که همیشه در داده‌های عینی مورد توجه قرار نمی‌گیرند) [۳۱ و ۲۳]. در حقیقت گزارش شاخص سهولت کسب و کار این تصور را القا می‌کند که آنچه در مقررات آمده است با واقعیت جاری عیناً مطابقت دارد؛ در حالیکه رویه‌های جاری و مقررات نانوشته بعضاً با مقررات مکتوب تفاوت زیادی دارند و برای عاملین اقتصادی مهم‌تر هستند. در نتیجه در نظرگرفتن طیفی گسترده از معیارها برای ارزیابی حاکمیت خوب ضروری می‌باشد [۲].

بنابراین این پژوهش با توجه به موارد فوق، به منظور رفع کاستی‌های شاخص «سهولت انجام کسب و کار»، بر اساس تفکر سیستمی به لحاظ نمودن شاخص‌های حکمرانی خوب و سهولت انجام کسب و کار در کنار یکدیگر پرداخته و فرایندهای تأثیرگذار چنین شاخص‌هایی را بر یکدیگر شناسایی کرده است. در این راستا پژوهش‌هایی نظیر (بوتا – آورام، ۲۰۱۴؛ تان‌ها و همکاران، ۲۰۱۶؛ نواچوکوو، ۲۰۱۷؛ جانی و ندیری، ۱۳۹۲)، حاکی از آن هستند که «شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار» بخشی از «شاخص‌های حکمرانی خوب» است. بطور نمونه پژوهش (جانی و ندیری، ۱۳۹۲: ۱۹۳)، به وضوح آشکار می‌سازد که میان شاخص‌های حکمرانی خوب و سهولت انجام کسب و کار، همخطی وجود دارد و ورود جداگانه این شاخص‌ها در پژوهش جای تأمل دارد.

بسیاری از پژوهش‌های انجام شده در زمینه تأثیرگذاری شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار و بطور خاص بررسی تأثیرگذاری چنین شاخص‌های بر سرمایه‌گذاری و نرخ رشد اقتصادی براساس تحلیل‌های روند خطی نظیر رگرسیون انجام شده است. در نتیجه توجه به روابط علی و معلولی میان این شاخص‌ها بر اساس تفکر سیستمی ضروری می‌باشد؛ علاوه‌نآوری دیگر این پژوهش توجه به برخی از شاخص‌های آزادی اقتصادی (اندازه دولت، آزادی مالی و تجاری) در کنار شاخص‌های فوق است.

از آنجا که ارزیابی فضای کسب و کار یا سرمایه‌گذاری ابعادی چندگانه و ماهیتی پویا و وابسته به زمان دارد، ارزیابی معمولی آن، نمی‌تواند جنبه‌های مختلف فضای سرمایه‌گذاری را در طول زمان نشان دهد. یکی از روش‌های مدرنی و ابتکاری که برای درک و پیش‌بینی رفتار سیستم‌های پیچیده، نظیر فضای سرمایه‌گذاری شناخته شده است، رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی می‌باشد که با در نظرگرفتن روابط علت و معلولی میان متغیرها و نحوه تأثیرگذاری آنها برهم، نقش کلیدی در مطالعه و پیش‌بینی رفتارهای سیستم فراهم می‌سازد. این رویکرد، روشی مفید و ابتکاری برای تحلیل ساختار و رفتار سیستم‌های پیچیده اقتصادی، اجتماعی و سیاسی ... که در دنیای واقعی، دارای رفتار غیرخطی هستند، می‌باشد. پویایی‌شناسی سیستمی، براساس تفکر سیستمی، توجه به روندها، اثرات بازخوردی میان متغیرها در طول زمان و بررسی تأخیرها کمک به درک، شناسایی و تبیین رفتارهای غیرخطی سیستم‌های پیچیده و چگونگی تعامل میان پارامترها می‌کند. از آنجا که ارزیابی فضای

1. Bota-Avram.

2. Thanh Ha.

3. Nwachukwu.

سرمایه‌گذاری، ابعادی چندگانه، ماهیتی پویا و وابسته به زمان دارد، ضرورت به کارگیری رویکرد سیستمی و در نظر گرفتن روابط علی و معلولی میان پارامترهای فضای سرمایه‌گذاری احساس می‌شود. بنابراین این پژوهش، بر اساس رویکرد سیستمی به لحاظ نمودن شاخص‌های حکمرانی خوب (سطح کلان نهادی)، شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار (سطح خرد نهادی) و برخی از شاخص‌های آزادی اقتصادی در کنار یکدیگر پرداخته، و فرایندهای تأثیرگذاری میان آنها و به طور خاص سرمایه‌گذاری و نرخ رشد اقتصادی شناسایی کرده است، در نتیجه از نظر موضوع و روش‌شناسی، پژوهش حاضر دارای نوآوری می‌باشد. در ادامه این مطالعه در بخش دوم به بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش پرداخته شده است. بخش سوم، به تصریح الگوی علی و معلولی پژوهش براساس رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی پرداخته و در نهایت یافته‌ها و سیاست‌های پیشنهادی پژوهش به منظور بهبود فضای سرمایه‌گذاری بیان شده است.

۲- مبانی نظری و مروری بر مطالعات گذشته

فعالان اقتصادی و کارآفرینان برای تبدیل ایده‌های خود به کسب و کار سودآور و ارائه نوآوری‌های مقوم رشد اقتصادی باید مبادلات مختلفی را سازماندهی کنند و برای این منظور ناگزیر از عمل کردن در چارچوب نهادها هستند [۱۴]. بر اساس تعریف نورث (۱۹۹۰)، نهادها قواعد بازی در یک جامعه هستند. از دیدگاه وی "نهادها محدودیت‌های طراحی شده توسط انسان‌ها هستند که تعاملات بشری را شکل می‌دهد". مهم‌ترین کارکرد نهادها، کاهش عدم اطمینان و هزینه‌های مبادلات در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جوامع است. در حقیقت نهادها با حمایت از حقوق مالکیت و تضمین اجرای قراردادهای منجر به ارتقای انگیزه‌های کارآفرینی مولد و نوآور، حفظ ثبات اقتصاد کلان، ارتقای پاسخگویی مسئولان و انتقادپذیری حاکمان می‌شوند. بنابراین به منظور توسعه رشد اقتصادی پایدار، توجه به چارچوب نهادی که از اقتصاد بازار حمایت می‌کند، حیاتی می‌باشد. در این راستا این پژوهش بر اساس تفکر سیستمی، نهادهایی که با کاهش هزینه معاملات، منجر به جذابیت فضای سرمایه‌گذاری می‌شوند (شاخص سهولت انجام کسب و کار) و نهادهایی که از حقوق مالکیت حمایت می‌کند (شاخص حکمرانی خوب)، را در کنار یکدیگر لحاظ کرده است و به بررسی روابط علی و معلولی آنها پرداخته است. در ادامه به بیان شاخص‌های فوق پرداخته شده است:

گزارش «سهولت انجام کسب و کار» در سال ۲۰۰۳ توسط (یانکوف و همکارانش) با استفاده از ۵ شاخص تهیه، تدوین و انتشار یافت که در سال‌های بعد برخی از شاخص‌ها بدان اضافه و برخی دیگر حذف شدند. شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار هم اکنون شامل، آسانی شروع کسب و کار، اخذ مجوزها، ثبت و انتقال مالکیت، اخذ تسهیلات، حمایت از سرمایه‌گذاران، پرداخت مالیات، تجارت بین‌المللی، اجرای قراردادهای، انحلال و ورشکستگی و دسترسی به برق است. در گزارش حکمرانی خوب، کافمن^۱ و همکاران (۱۹۹۹)، حکمرانی خوب را به ۳ مؤلفه کلی که شامل ۶ شاخص اصلی است، تقسیم کردند (میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳: ۲۹۷):

1. Kaufmann.

حق اظهارنظر و پاسخگویی^۱، که شامل آزادی مدنی، آزادی مطبوعات و ثبات سیاسی است؛ اثربخشی دولت^۲، که شامل کیفیت سیاستگذاری و ارائه خدمات عمومی و فقدان موانع قانونی است؛ حاکمیت قانون^۳، که شامل حفاظت از حقوق مالکیت و استقلال قضایی و کنترل فساد^۴ است.

در خصوص موضوع مورد مطالعه تأثیرگذاری شاخص‌های آزادی اقتصادی و حکمرانی خوب بر شاخص سهولت انجام کسب و کار و بطور خاص اثرگذاری بر جذب سرمایه‌گذاری (خصوصی و مستقیم خارجی) پژوهش‌های چندی در داخل کشور به صورت غیرسیستمی و صرفاً غیرپویا صورت گرفته است. همچنین در ارتباط با به کارگیری رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی در حوزه فضای سرمایه‌گذاری یا کسب و کار مطالعات خارجی بسیار اندکی انجام شده است، که در ادامه به بیان آنها پرداخته شده است:

جانی و میدری (۱۳۹۲)، در پژوهشی نشان دادند که تأثیرگذاری شاخص سهولت کسب و کار بر نرخ رشد اقتصادی به واسطه اثرگذاری شاخص‌های حکمرانی خوب به طور قابل توجهی افزایش می‌یابد. پژوهش آنها به وضوح حاکی از آن است که شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار تأثیرگذارند [۳].

نعمت‌الله اکبری و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی نشان دادند که شاخص‌های فضای کسب و کار نظیر شاخص اجرای قراردادهای، پرداخت مالیات، حمایت از سرمایه‌گذاران و اخذ مالیات تأثیرگذارترین شاخص‌ها بر جذب کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در شهر اصفهان محسوب می‌شوند [۱].

زینیوند و همکاران (۱۳۹۴)، به بررسی تأثیر شاخص سهولت کسب و کار بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی و نرخ رشد اقتصادی پرداختند. نتایج پژوهش آنها حاکی از آن است که شاخص‌های کنترل فساد و سهولت کسب و کار نقش مهمی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی و افزایش نرخ رشد اقتصادی ایفا می‌کنند [۷].

محمدزاده و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی نشان دادند که اندازه دولت (نسبت مخارج کل به تولید ناخالص داخلی) هر چه افزایش یابد منجر به تقویت فساد و رشوه‌خواری، نهایتاً کاهش شاخص‌های حکمرانی خوب می‌شود و از این طریق روند نرخ رشد اقتصادی را تضعیف می‌کند. این مطالعه نشان می‌دهد که اندازه دولت یکی از تعیین‌کننده‌های شاخص حکمرانی خوب است. در این راستا، موور^۵ (۱۹۶۶)، بیان نمود که افزایش اندازه دولت، طبعاً می‌تواند همراه با فساد در اقتصاد باشد. وی بر این باور است که با ورود نفت به جریان اقتصادی و حجیم شدن دولت و رانتینر شدن فعالیت‌های اقتصادی و به تبع آن فعالیت‌های اجتماعی، آزادی اقتصادی مردم محدود می‌شوند و این به نوبه خود در تضاد با ایجاد جامعه مدنی است. دولت رانتینر به علت بهره‌گیری از درآمدهای ناشی از رانت، نیاز چندانی به مالیات احساس نمی‌کند و در نتیجه چنین روندی توانمندی‌های توزیع عادلانه ثروت و قدرت در جامعه به تدریج از بین می‌رود [۱۳]. حبیب و زوراویکی^۶ (۲۰۰۲)، در پژوهشی به بررسی تأثیر فساد بر سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در ۱۱۱ کشور در افق زمانی ۱۹۹۴-۱۹۹۸ پرداختند. پژوهش آنها حاکی از آن است که

1. Voice and Accountability.

2. Government Effectiveness.

3. Rule of law.

4. Control of Corruption.

5. Moore.

6. Habib & Zurawicki.

فساد اداری تأثیر منفی و معنی‌داری بر سرمایه‌گذاری دارد و تأثیر فساد اداری بر سرمایه‌گذاری خارجی نسبت به سرمایه‌گذاری داخلی بیشتر است [۲۱].

داوسون^۱ (۲۰۰۶)، در پژوهشی نشان داد که افزایش تعدد قوانین و مقررات در فضای سرمایه‌گذاری رابطه منفی و معنی‌داری با سرمایه‌گذاری و رشد بلندمدت اقتصادی دارد [۱۸]. پیوونسکی^۲ (۲۰۱۰)، جایاسورییا^۳ (۲۰۱۱) و بایراکتارا^۴ (۲۰۱۳)، نشان دادند که کشورهایی که جایگاه بهتری در شاخص سهولت انجام کسب و کار بدست آورده‌اند، در جذب سرمایه‌گذاری خارجی موفق‌تر عمل کرده‌اند [۳۰، ۲۲ و ۱۶].

بوتا - آورام^۵ (۲۰۱۴)، در پژوهش بین‌کشوری به بررسی رابطه میان شاخص‌های حکمرانی خوب و کیفیت محیط سرمایه‌گذاری پرداخت. نتایج پژوهش وی حاکی از آن است که تأثیرگذاری شاخص‌های اثربخشی دولت و کیفیت قوانین در تمامی کشورهای تحت مطالعه مشابه است. با این وجود تأثیرگذاری شاخص‌های کنترل فساد و حاکمیت قانون در کشورهای واقع در گروه درآمدی بالا بیشتر می‌باشند [۱۷].

نواچوکوو^۶ (۲۰۱۷)، در مطالعه‌ای تأکید کرد که شاخص‌های حکمرانی خوب به واسطه اثرگذاری بر شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار بر توسعه کارآفرینی و شرکت‌های کوچک و متوسط نقش اساسی ایفا می‌کنند [۲۸]. اووه و وات^۷ (۲۰۱۷)، بر اساس رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی نشان دادند که شاخص‌های حکمرانی خوب با تأثیرگذاری بر شاخص کلی فضای کسب و کار، منجر به افزایش جذابیت محیط سرمایه‌گذاری و تولید می‌شوند [۲۹].

در ادامه با توجه به هدف پژوهش به برخی از پژوهش‌های انجام شده پیرامون آزادی اقتصادی (آزادی مالی، تجاری و اندازه دولت) و سرمایه‌گذاری پرداخته شده است:

فلاحتی و سپهبان قره‌بابا (۱۳۸۸)، در پژوهشی به بررسی تأثیرات آزادسازی تجاری و مالی بر رشد اندازه دولت در اقتصاد ایران پرداختند. در الگوی طراحی شده این پژوهش از روش پویای خود توضیحی با وقفه‌های توزیعی برای بررسی رابطه بلندمدت متغیرها و نیز از ساز و کار الگوی تصحیح خطای برداری برای بدست آوردن رابطه‌ی کوتاه‌مدت بین متغیرها استفاده شده است. سری‌های زمانی مورد استفاده جهت تخمین الگوها شامل داده‌های سال‌های ۱۳۳۸ تا ۱۳۸۶ بوده است. نتایج این پژوهش گویای آن است که هم در بلندمدت و هم در کوتاه‌مدت، افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به عنوان یک تقریب برای آزادسازی مالی، و آزادسازی تجاری (مجموع واردات و صادرات نسبت به تولید ناخالص داخلی)، اندازه‌ی دولت را کاهش می‌دهند. به علاوه اثرات بلندمدت افزایش حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر کاهش رشد اندازه دولت بیش از تأثیرات کوتاه‌مدت آن بر کاهش رشد اندازه‌ی دولت است [۹].

فرزین و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهشی با استفاده از رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی به الگوسازی عوامل تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری خارجی پرداختند. نتایج پژوهش آنها حاکی از آن است که آزادی تجاری بر سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی

1. Dawson.

2. Piwonski.

3. Jayasuriya.

4. Bayraktara.

5. Bota-Avram.

6. Nwachukwu.

7. Ojha & Vrat.

تأثیرگذار است [۸]. حیدری و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی به ارتباط میان آزادی اقتصادی، کنترل فساد و رشد اقتصادی کشورهای گروه دی هشت پرداختند. برای این منظور از روش رگرسیون انتقال ملایم تابلویی استفاده کردند. نتایج پژوهش آنها حاکی از آن است که کنترل فساد و آزادی اقتصادی بر نرخ رشد اقتصادی کشورهای دی هشت تأثیر مثبتی دارند [۱۰].

درفان و شیخانی (۱۳۹۴)، در پژوهشی با استفاده از روش پویای خود توضیحی با وقفه‌های توزیعی نشان دادند که شاخص‌های آزادی تجاری و مالی در بلندمدت و کوتاه‌مدت منجر به کاهش اندازه دولت ایران می‌شوند. از طرفی اثرکاهشی آزادی مالی نسبت به آزادی تجاری بر اندازه دولت بیشتر است [۵]. در این راستا پژوهش‌های نظیر لیبراتی (۲۰۰۷)، حاکی از آن هستند که افزایش آزادی مالی منجر به کاهش مخارج دولت و اندازه آن می‌شود [۲۵]. پژوهش درفان و شیخانی (۱۳۹۴) مؤید، نتیجه پژوهش لیبراتی (۲۰۰۷) می‌باشد [۵].

لی^۱ (۱۹۹۵)، در پژوهشی تأکید کرد که آزادی تجاری نقش مؤثری بر تقویت سرمایه‌گذاری داخلی دارد. چرا که فعالان اقتصادی، کالاهای سرمایه‌ای را با کیفیت بالا و با قیمت‌های ارزان‌تر وارد می‌کنند [۲۴]. آلیسنا و واژیارگ^۲ (۱۹۹۸)، در مطالعه‌ای برای گروهی از کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه بر اساس داده‌های ترکیبی نشان دادند که میان شاخص آزادی تجاری (مجموع صادرات و واردات بر تولید ناخالص داخلی) و اندازه دولت یک رابطه منفی و معناداری وجود دارد [۱۵]. لیگروس و اسکندیلز^۳ (۲۰۱۲)، در مطالعه داده‌های ۳۶ کشور در حال توسعه واقع در (آمریکای لاتین، آسیا و آفریقا) بر اساس تحلیل رگرسیونی در افق زمانی ۲۰۰۸-۱۹۹۰ نشان دادند که شاخص آزادی تجاری در جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر بسزایی دارد [۲۶]. نسیرین و انور^۴ (۲۰۱۴)، در پژوهشی نشان دادند که میان آزادسازی تجاری و رشد اقتصادی رابطه علی متقابل برقرار می‌باشد [۲۷].

۳- روش‌شناسی و الگوی پژوهش

همانطور که پیش‌تر عنوان شد، این پژوهش بر اساس رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی به لحاظ نمودن شاخص‌های حکمرانی خوب (سطح کلان)، شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار (سطح خرد) و آزادی اقتصادی در کنار یکدیگر پرداخته، و فرایندهای تأثیرگذاری میان آنها و به طور خاص سرمایه‌گذاری و نرخ رشد اقتصادی را شناسایی کرده است.

از آنجا که ارزیابی فضای کسب و کار یا سرمایه‌گذاری ابعادی چندگانه و ماهیتی پویا و وابسته به زمان دارد، ارزیابی معمولی آن، نمی‌تواند جنبه‌های مختلف سرمایه‌گذاری را در طول زمان نشان دهد. یکی از روش‌های مدرنی و ابتکاری که برای درک و پیش‌بینی رفتار سیستم‌های پیچیده، نظیر فضای سرمایه‌گذاری شناخته شده است، رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی می‌باشد که با در نظر گرفتن روابط علی و معلولی میان متغیرها و نحوه تأثیرگذاری آنها برهم، نقش کلیدی در مطالعه و پیش‌بینی رفتارهای سیستم فراهم می‌سازد. پویایی‌شناسی‌های سیستمی^۵ برای شناسایی و تبیین رفتار غیرخطی سیستم‌های پیچیده و چگونگی تعامل آنها با یکدیگر مطرح شدند [۱۱ و ۱۲]. خروجی شبیه‌سازی سیستم‌ها با رویکرد پویایی‌های سیستم،

1. Lee.

2. Alesina & Wacziarg.

3. Liargovas & Skandalis.

4. Nasreen & Anwar.

5. System Dynamics.

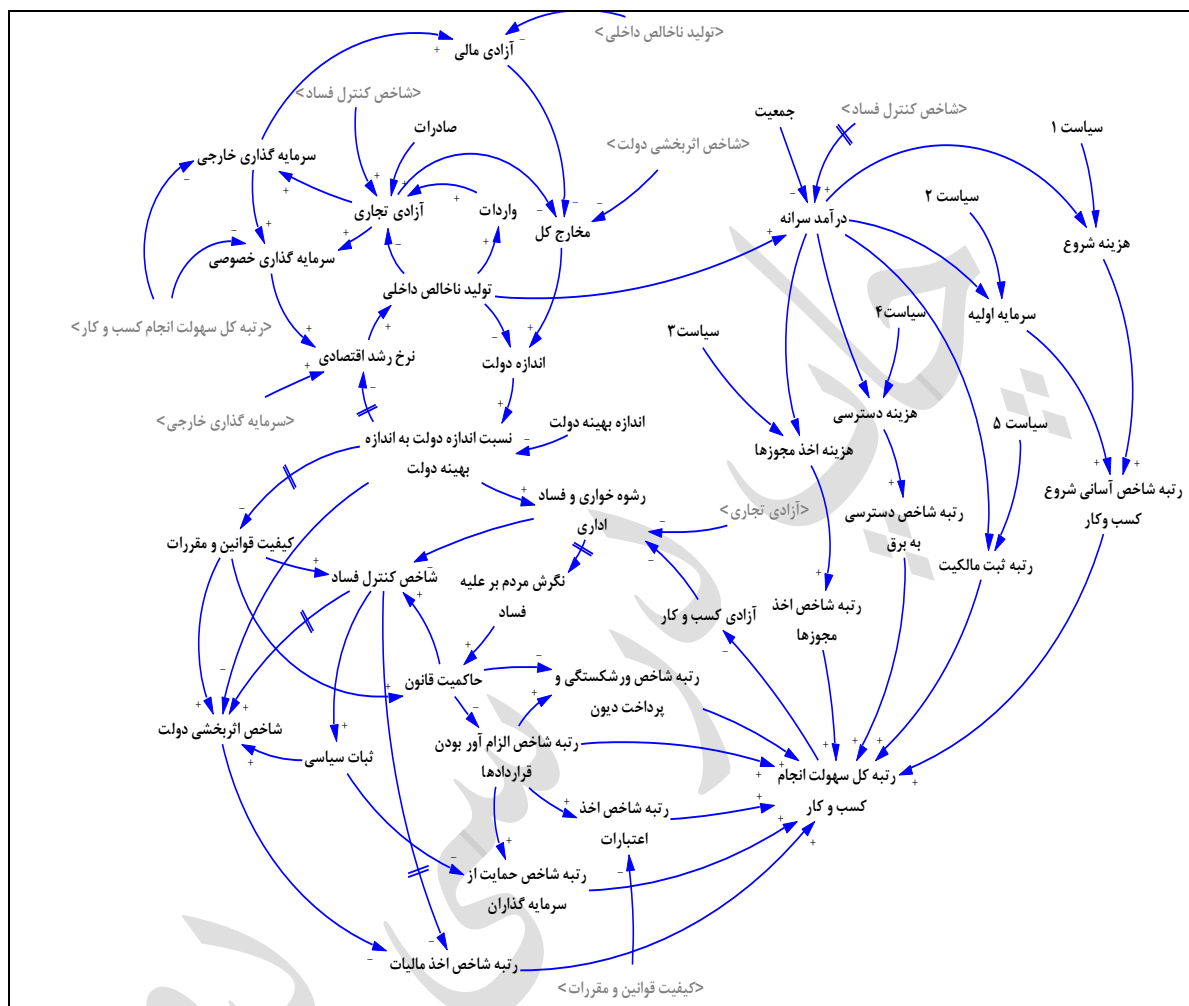

اولین کنفرانس ملی
انجمن ایرانی پویاشناسی سامانه‌ها

طراحی سیاست‌های مؤثر بر عملکرد برای دستیابی به سطوح بالای کارایی است. یک نظریه بنیادی که از رویکرد پویایی‌های سیستمی حاصل می‌شود؛ این است که ساختار هر سیستم، رفتار دینامیکی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی بر مبنای تفکر سیستمی کمک می‌کند از نحوه تفکر و برخورد سنتی و ایستا با مسائل و مشکلات پرهیز شود و در این راستا سعی می‌شود با رویکرد و تفکر سیستمی و با در نظر گرفتن روابط مؤثر بین عوامل شناخته شده متعدد، از تأثیر عوامل بر یکدیگر چشم‌پوشی نشود تا در نهایت بتوان با تغییر در ارتباطات و یا تغییر یک یا چند عامل، مسأله را حل نمود و سیستم را به سمت مورد نظر هدایت کند. در حقیقت رویکرد پویایی‌های سیستم، برخلاف دیگر رویکردها، برای تحلیل سیستم، علاوه بر شکست سیستم به زیرسیستم‌های آن، از ترکیب زیرسیستم‌ها و کشف ارتباطات نهان آنها نیز استفاده می‌شود [۱۹]. پویایی‌شناسی سیستمی با تمرکز بر فرآیند بازخورد و روابط علی و معلولی^۱، قادر به شناخت و تبیین روابط بین سیستم‌های مختلف است. در الگوهای ریاضی امکان ویرایش سنج‌های کیفی وجود ندارد اما در الگوهای پویا، با نوشتن معادلات غیردقیق برای متغیرهای کیفی و شبیه‌سازی عددی آن تأثیر این متغیرها بر کل سیستم می‌تواند در نظر گرفته شود. در ادامه بر اساس پیشینه پژوهش به الگوسازی روابط علی میان متغیرهای اصلی پژوهش نظیر اندازه دولت، آزادی مالی و تجاری، سرمایه‌گذاری، تولید ناخالص داخلی، سهولت راه‌اندازی کسب و کار، اثربخشی دولت، کنترل فساد و ... پرداخته شده است. در این راستا متغیرهای متعددی در الگوی این مطالعه بکار رفته است که به تفکیک متغیرهای درون‌زا^۲ و برون‌زا^۳ می‌باشند. به طور نمونه متغیرهایی نظیر جمعیت، صادرات، سیاست (۱) معادل درصد از درآمد سرانه به هزینه شروع کسب و کار، و کار، درون‌زا و متغیرهایی نظیر جمعیت، صادرات، سیاست (۲) درصد از درآمد سرانه به سرمایه اولیه، سیاست (۳) درصد از درآمد سرانه به هزینه اخذ مجوزها، سیاست (۴) درصد از درآمد سرانه به هزینه دسترسی به برق و ... برون‌زا می‌باشند. اساس الگوسازی به روش پویایی‌های سیستمی، پوشش و نمایش فرآیند بازخورد است که در این روش فرض می‌شود رفتار سیستم بر اساس شبکه به هم پیوسته‌ای از حلقه‌های بازخورد تعیین می‌شود. بر این اساس هر رابطه علی می‌تواند به صورت مثبت (حلقه‌های تقویت‌کننده^۴) یا منفی (حلقه‌های متعادل‌کننده^۵) در سیستم اثرگذار باشد. بنابراین برای تبیین ارتباط بین متغیرها در روش پویایی‌شناسی سیستمی ارتباط این متغیرها بر اساس روابط علی و معلولی در نمودار (شماره یک) نشان داده شده است. بطوریکه حلقه‌های با علامت را حلقه‌های منفی یا حلقه‌های تعادلی و حلقه‌های با علامت را حلقه‌های مثبت یا حلقه‌های تقویت‌کننده می‌نامند. در ادامه برخی از حلقه‌های تقویتی و تعادلی پژوهش بیان شده است.

1. Cause and Effect Relationships.
2. Indigenous.
3. Exogenous.
4. Reinforcing Loops.
5. Balancing Loops.

نمودار شماره (۱). الگوی علی و معلولی پژوهش

۱-۳- حلقه‌های تقویتی و تعادلی رتبه کل سهولت انجام کسب و کار و شاخص‌های حکمرانی

همانطور که در نمودار شماره (۲)، مشاهده می‌شود، رتبه کل سهولت انجام کسب و کار هر چه افزایش یابد، آزادی کسب و کار کاهش می‌یابد. کاهش آزادی کسب و کار منجر به افزایش رشوه‌خواری و فساد اداری می‌شود. با سپری شدن زمان و درک بیشتر افراد از فساد اداری، تقاضا برای افزایش حاکمیت قانون افزایش می‌یابد. در نتیجه، افزایش حاکمیت قانون منجر به بهبود رتبه شاخص‌هایی سهولت انجام کسب و کار نظیر استقلال قضایی و ورشکستگی و پرداخت دیون می‌شود. با ادامه چنین روندی رتبه کل سهولت کسب و کار کاهش می‌یابد (حلقه‌های تعادلی).

از طرفی هرچه رتبه کل سهولت انجام کسب و کار افزایش یابد، آزادی کسب و کار کاهش می‌یابد. کاهش آزادی کسب و کار منجر به افزایش رشوه‌خواری و فساد اداری و کاهش شاخص کنترل فساد می‌شود، بنابراین شاخص‌هایی نظیر ثبات سیاسی

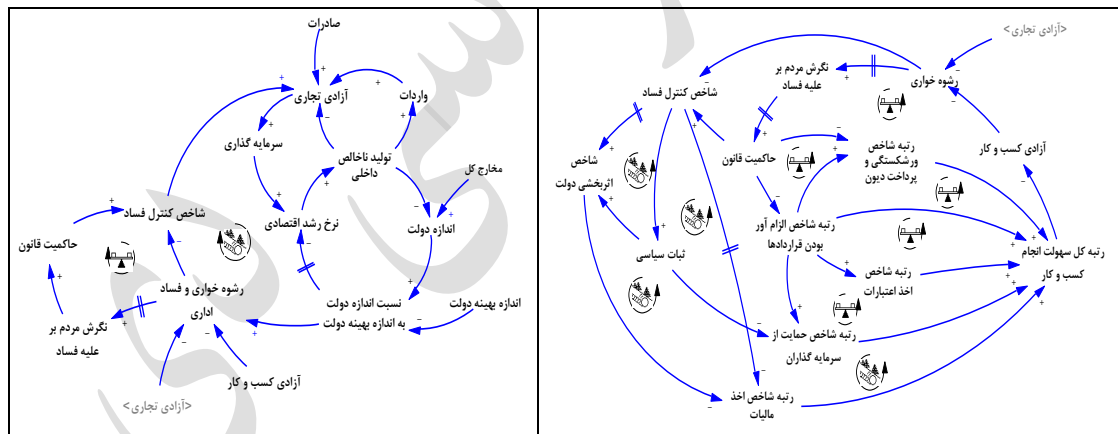

و اثربخشی دولت کاهش می‌یابد. تحت چنین شرایطی رتبه شاخص‌های فضای کسب و کار نظیر حمایت از سرمایه‌گذاران و اخذ مالیات بیشتر می‌شوند. در نتیجه رتبه کل سهولت انجام کسب و کار بیشتر شده و مجدداً رشوه و فساد اداری افزایش می‌یابد (حلقه‌های تقویتی).

۲-۳- حلقه‌های تقویتی و تعادلی اندازه دولت و رشوه‌خواری و فساد اداری

همانطور که در نمودار شماره (۳) مشاهده می‌شود، در صورتی که افزایش اندازه دولت از حد بهینه بیشتر شود با گذشت زمان منجر به افزایش رشوه‌خواری و فساد اداری می‌شود. در نتیجه شاخص کنترل فساد و به دنبال آن شاخص آزادی تجاری کاهش می‌یابد. تحت چنین شرایطی سرمایه‌گذاری خصوصی و خارجی و به دنبال آن نرخ رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی کاهش پیدا می‌کنند. در صورتی که مخارج دولت از تولید ناخالص داخلی همچنان افزایش یابد، مجدداً رشوه و فساد اداری افزایش می‌یابد (حلقه تقویتی).

با افزایش بیش از حد فساد و رشوه‌خواری، نگرش مردم بر علیه فساد و تقاضا برای افزایش حاکمیت قانون بیشتر شده که با گذشت زمان شاخص کنترل فساد بهبود می‌یابد، در ادامه چنین فرایندی، آزادی تجاری و به دنبال آن سرمایه‌گذاری، نرخ رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی بیشتر می‌شود. در صورتی که مخارج دولت نسبت به تولید ناخالص داخلی به حد بهینه اندازه دولت نزدیک شود، رشوه و فساد اداری کاهش می‌یابد (حلقه تعادلی).

نمودار شماره (۳). حلقه‌های تقویتی و تعادلی اندازه دولت و رشوه‌خواری و فساد اداری

نمودار شماره (۲). حلقه‌های تقویتی و تعادلی شاخص‌های حکمرانی و رتبه کل سهولت انجام کسب و کار

۳-۳- حلقه‌های تقویتی و تعادلی آزادی تجاری و سرمایه‌گذاری

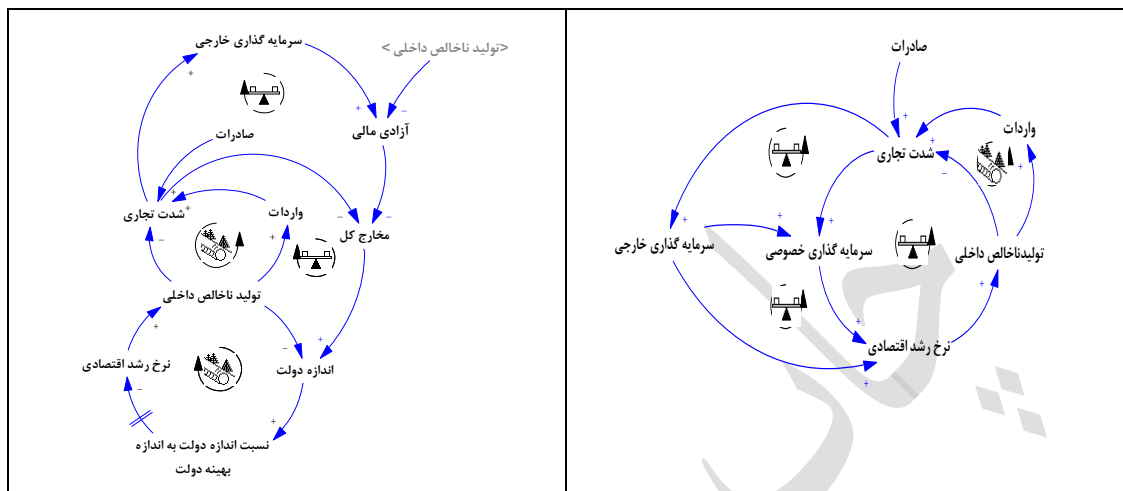
آزادی تجاری توسط شاخص‌هایی نظیر شدت تجاری (مجموع واردات و صادرات نسبت به تولید ناخالص داخلی)، محاسبه می‌شود، (رفعت و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۵). این شاخص با موانع تجاری سروکار دارد و افزایش این شاخص به معنای کاهش موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در خصوص تجارت است. در این پژوهش شاخص آزادی تجاری جایگزین شاخص تجارت فرامرزی بانک جهانی می‌باشد. مهمترین مزیت این شاخص سادگی محاسبه آن و در اختیار بودن داده‌های لازم کشورهای مختلف برای محاسبه آن در مطالعات بین کشوری است. همانطور که در نمودار شماره (۴) مشاهده می‌شود، هر چه شاخص آزادی تجاری بیشتر شود، سرمایه‌گذاری خارجی و خصوصی بیشتر می‌شود، در نتیجه نرخ رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی در اثر افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش می‌یابد. در صورتی که افزایش تولید ناخالص داخلی نسبت به مجموع صادرات و واردات کمتر باشد (کاهش موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در خصوص تجارت)، آزادی تجاری بیشتر می‌شود (حلقه تعادلی). از طرفی هر چه شاخص آزادی تجاری بیشتر شود، سرمایه‌گذاری خارجی و خصوصی بیشتر می‌شود، در نتیجه نرخ رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی در اثر افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش می‌یابد. با افزایش تولید ناخالص داخلی، واردات افزایش پیدا می‌کند، در صورتیکه مجموع واردات و صادرات نسبت به تولید ناخالص داخلی بیشتر شود، آزادی تجاری افزایش می‌یابد (حلقه تقویتی).

۳-۴- حلقه‌های تقویتی و تعادلی اندازه دولت و آزادی تجاری

همانطور که در نمودار شماره (۵) مشاهده می‌شود، در صورتی که شاخص آزادی تجاری افزایش یابد، مخارج دولت و به تبع آن اندازه دولت کاهش می‌یابد؛ در صورتی که اندازه دولت به حد بهینه نزدیک‌تر شود، نرخ رشد اقتصادی و به تبع آن تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد. در نتیجه اگر افزایش تولید ناخالص داخلی نسبت به مجموع واردات و صادرات کمتر باشد (کاهش موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای)، آزادی تجاری افزایش و به دنبال آن اندازه دولت کاهش می‌یابد (حلقه تعادلی). از طرفی در صورت افزایش آزادی تجاری، اندازه دولت کاهش می‌یابد، اگر کاهش اندازه دولت به حد بهینه آن نزدیک‌تر شود، نرخ رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد، به دنبال افزایش تولید ناخالص داخلی، واردات و آزادی تجاری افزایش می‌یابد (حلقه تقویتی).

۳-۵- حلقه‌های تقویتی و تعادلی اندازه دولت و آزادی مالی

همانطور که در نمودار شماره (۵) مشاهده می‌شود، هرچه اندازه دولت به حد بهینه نزدیک‌تر شود، رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی بیشتر می‌شود. هر چه افزایش تولید ناخالص داخلی نسبت به مجموع صادرات و واردات کمتر باشد (کاهش موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای)، آزادی تجاری و به دنبال آن سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی افزایش می‌یابد. افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و آزادی مالی منجر به کاهش مخارج دولت می‌شود (حلقه تعادلی). از سوی دیگر افزایش آزادی مالی منجر به کاهش مخارج دولت و اندازه آن می‌شود. هرچه اندازه دولت به حد بهینه نزدیک‌تر شود، رشد اقتصادی و تولید ناخالص داخلی بیشتر می‌شود. افزایش تولید ناخالص داخلی منجر به واردات بیشتر می‌شود. در نتیجه آزادی تجاری، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و آزادی مالی بیشتر می‌شود (حلقه تقویتی).

نمودار شماره (۴). حلقه‌های تقویتی و تعادلی اندازه دولت و شدت تجاری
نمودار شماره (۵). حلقه‌های تقویتی و تعادلی اندازه دولت و آزادی مالی

۴- نتیجه‌گیری

از آنجا که ارزیابی فضای سرمایه‌گذاری، ابعادی چندگانه، ماهیتی پویا و وابسته به زمان دارد، ضرورت به کارگیری رویکرد سیستمی و در نظر گرفتن روابط علی و معلولی میان پارامترهای فضای سرمایه‌گذاری احساس می‌شود. بنابراین این پژوهش، بر اساس رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی به لحاظ نمودن شاخص‌های آزادی اقتصادی، حکمرانی خوب (سطح کلان نهادی) و شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار (سطح خرد نهادی) در کنار یکدیگر پرداخته، و فرایندهای تأثیرگذاری میان آنها و به طور خاص تأثیر آنها بر سرمایه‌گذاری و نرخ رشد اقتصادی شناسایی کرده است. از میان شاخص‌های آزادی اقتصادی تمرکز اصلی پژوهش بر شاخص‌های آزادی تجاری، آزادی مالی و اندازه دولت بوده است. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که افزایش اندازه دولت از حد بهینه با سپرسی شدن زمان، بر کاهش شاخص‌های حکمرانی نظیر ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، حاکمیت قانون، کیفیت قوانین و مقررات و به طور خاص بر شاخص کنترل فساد تأثیرگذار است. از آنجا که شاخص‌های حکمرانی خوب در سطح کلان فضای کسب و کار واقع شده‌اند بر شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار نظیر شاخص‌های شروع کسب و کار، اخذ مجوزها، اخذ مالیات، اخذ اعتبارات، استقلال قضایی و حمایت از سرمایه‌داران تأثیرگذار هستند. در صورت کاهش شاخص‌های حکمرانی خوب، رتبه کل سهولت انجام کسب و کار افزایش می‌یابد که حاکی از وضعیت نامساعد فضای سرمایه‌گذاری است. در نتیجه با کاهش سرمایه‌گذاری و نرخ رشد اقتصادی، تولید ناخالص داخلی کاهش و اندازه دولت افزایش می‌یابد. به منظور کاهش اندازه دولت و اثرات نامطلوب آن، این پژوهش از شاخص‌های آزادی مالی و تجاری به عنوان راهکارهای پیشنهادی استفاده کرده است. نمودار شماره (۵)، به خوبی حاکی از نقش مؤثر چنین شاخص‌هایی بر کاهش مخارج دولت و اندازه آن است. کاهش موانع تجاری و غیرتجاری و افزایش سرمایه‌گذاری خارجی نقش مؤثری بر کاهش مخارج دولت و اندازه آن دارد.

اولین کنفرانس ملی
انجمن ایرانی پویاشناسی سامانه‌ها

بعلاوه بطور خاص منجر به کاهش فساد و رشوه‌خواری حاصله از افزایش حجم و اندازه دولت می‌شوند. تحت ادامه چنین فرایندی، دیگر شاخص‌های حکمرانی خوب نظیر ثبات سیاسی و حاکمیت قانون تقویت می‌شوند و اثر مثبت خود را بر بهبود رتبه شاخص‌های سهولت انجام کسب و کار وارد می‌کند. چنین شرایطی منجر به جذابیت محیط سرمایه‌گذاری و بهبود نرخ رشد اقتصادی می‌شود. بنابراین لزوم اصلاحات نهادی به طور خاص توجه به سطح کلان نهادی الزامی است. در مجموع پیشنهادها سیاستی پژوهش شامل کاهش موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای در خصوص صادرات و واردات، توجه به سرمایه‌گذاری خارجی، کاهش حجم دولت و محدود کردن حوزه دخالت آن در اقتصاد به منظور بهبود اثربخشی آن، آسان نمودن راه‌اندازی کسب و کار، کنترل فساد اداری به منظور جلوگیری از رشوه‌خواری و سنگ‌اندازی بر کارآفرینان و شرکت‌های کوچک و متوسط می‌باشد. پژوهش‌های آتی با تمرکز بر شبیه‌سازی الگوی پژوهش و بدست آوردن حد‌آستانه اندازه دولت بر اساس ترکیب رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی و اقتصادسنجی نقش اساسی در سیاست‌گذاری‌های توسعه فضای کسب و کار ایفا می‌کنند. همچنین لحاظ نمودن سایر متغیرها نظیر ثبات اقتصاد کلان (کسری بودجه، تورم و بدهی دولت) و شناسایی فرایندهای تأثیرگذاری آنها بر شاخص‌های حکمرانی خوب و سهولت انجام کسب و کار به پژوهش‌های آتی توصیه می‌شود.

مراجع

- [۱] اکبری، دکتر نعمت الله؛ مؤذن جمشیدی، هما؛ حسن اکبری، محمد. (۱۳۹۲). **فرا تحلیل بهبود محیط کسب و کار در ایران با تاکید بر سرمایه‌گذاری**، اولین همایش توسعه پایدار با رویکرد بهبود محیط کسب و کار، مشهد، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خراسان رضوی.
- [۲] بنادکوکي، حجت؛ قودجانی، اصلا. (۱۳۹۰). **نقدی بر گزارش انجام کسب و کار**، دفتر پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ایران.
- [۳] جانی، سیاوش؛ ندیری، محمد. (۱۳۹۲). **تحلیل رشد اقتصادی کشورهای حوزه سند چشم‌انداز نظام جمهوری اسلامی ایران با رویکرد نهادی (فضای کسب و کار و حکمرانی خوب)**، همایش بهبود فضای کسب و کار در ایران.
- [۴] حیدری، حسن؛ علی‌نژاد، رقیه؛ محسنی زنوزی، جمال‌الدین؛ جهانگیرزاده، جواد. (۱۳۹۳). **بررسی رابطه بین فساد اداری و رشد اقتصادی: مشاهداتی از کشورهای گروه دی هشت**، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، ۱۴ (۵۵): ۱۵۷-۱۸۳.
- [۵] درفان، لیلی؛ شیخیانی، حمزه. (۱۳۹۴). **اثرات جهانی شدن تجاری و مالی بر اندازه دولت در ایران**، کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری.
- [۶] رفعت، بتول؛ عمادزاده، مصطفی؛ قندهاری علویجه، زهرا. (۱۳۹۲). **ارزیابی اثر باز بودن تجاری و مالی بر اندازه دولت در منتخبی از کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی**، دو فصلنامه علمی - تخصصی پژوهش‌های اقتصاد توسعه و برنامه‌ریزی، ۲ (۱): ۴۵-۶۶.
- [۷] شایان زینیوند، عبدالله؛ فرشته عبدالهی؛ عبدالخالق غیبشایو؛ کاظمی، ابوطالب. (۱۳۹۴). **تأثیر شاخص سهولت کسب و کار بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی و رشد اقتصادی در هشت کشور اسلامی در حال توسعه D8**، اولین همایش ملی اقتصاد صنعتی ایران، تبریز، دانشگاه تبریز.
- [۸] فرزین، محمدرضا؛ اشرفی، یکتا؛ فهیمی‌فر، فاطمه. (۱۳۹۱). **بررسی اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی تلفیق روش‌های سیستم دینامیک و اقتصادسنجی**، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۰ (۶۱): ۶۲-۲۹.
- [۹] فلاحت، علی؛ سپهیان قره‌بابا، اصغر. (۱۳۸۸). **اثرات آزادسازی‌های تجاری و مالی بر اندازه دولت (مطالعه موردی: ایران)**، مطالعات اقتصاد بین‌الملل، ۳۵ (۲): ۷۴-۶۱.
- [۱۰] میدری، احمد؛ خیرخواهان، جعفر. (۱۳۸۳). **حکمرانی خوب: بنیان توسعه**، تهران، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۱۱] موسوی حقیقی، محمد هاشم؛ خلیفه، مجتبی؛ صفایی، بهزاد، حامد صابری. (۱۳۹۵). **شبیه‌سازی قیمت سهام از منظر عوامل داخلی و خارجی موثر بر سیستم با استفاده از رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی**، مدیریت دارایی و تامین مالی، ۴ (۴): ۹۸-۷۹.
- [۱۲] موسوی حقیقی، محمد هاشم؛ خلیفه، مجتبی. (۱۳۹۴). **شبیه‌سازی الگوی تأثیر اهرم مالی بر ارزش شرکت با رویکرد پویایی‌شناسی سیستمی (مطالعه موردی: شرکت ملی صنایع مس ایران)**، مدیریت دارایی و تامین مالی، ۳ (۳): ۱۰۴-۸۳.
- [۱۳] محمدزاده، یوسف؛ حکمتی فرید، صمد؛ شریفی، المیرا. (۱۳۹۶). **تأثیر اندازه دولت بر حکمرانی خوب و عملکرد اقتصادی در کشورهای منتخب**، فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، ۷ (۲۶): ۹۷-۱۱۲.
- [۱۴] نصیری اقدام، علی؛ مرتضوی فرد؛ زینب. (۱۳۹۶). **دلالت اقتصاد نهادی برای بهبود محیط کسب و کار**، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، ۱۷ (۶۴): ۲۳-۵۵.

- [15] Alesina, A., & Wacziarg, R. (1998). **Openness, country size and government**. Journal of public Economics, 69(3): 305-321.
- [16] Bayraktara, N. (2013). **Foreign Direct investment and Investment Climate**. Procedia Economics and Finance. 5(4): 83- 92.
- [17] Bota-Avram, C. (2014). **Good governance and doing business: evidence from a cross-country survey**. Transylvanian Review of Administrative Sciences, (41), 27-46.
- [18] Dawson, J. W. (2006). **Regulation, Investment, and Growth across Countries**. Cato Journal, 26(3), 489-509.
- [19] Forrester, J. W., & Brink, H. M. (1999). **Industrial Dynamics**. Students edition, MIT Press.
- [20] Ha, T. T., Chau, N. N., & Hieu, N. T. (2016). **The Impact of Governance on Entrepreneurship Development in ASEAN+ 1 Countries: Evidence from World Bank Datasets**. Modern Economy, 7(05), 515.
- [21] Habib, M., & Zurawicki, L. (2001). **Country-level investments and the effect of corruption—some empirical evidence**. International Business Review, 10(6), 687-700.
- [22] Jayasuriya, D. (2011). **Improvements in the World Bank's ease of doing business rankings: do they translate into greater foreign direct investment inflows?**
- [23] Kaufmann, D., & Kraay, A. (2007). **On measuring governance: framing issues for debate**.
- [24] Lee, J. W. (1995). **Capital goods imports and long-run growth**. Journal of Development Economics, 48(1): 91–110.
- [25] Liberati, P. (2007). **Trade openness, capital openness and government size**. Journal of Public Policy, 27(2): 215-247.
- [26] Liargovas, P. G., & Skandalis, K. S. (2012). **Foreign direct investment and trade openness: The case of developing economies**. Social indicators research, 106(2): 323-331.
- [27] Nasreen, S. & Anwar, S. (2014). **Causal relationship between trade openness, economic growth and energy consumption: A panel data analysis of Asian countries**. Energy Policy, 69: 82-91.
- [28] Nwachukwu, E. U. (2017). **The Impact of Good Governance on Entrepreneurship Development in Nigeria**. Journal of Educational Policy and Entrepreneurial Research, 4(5): 37-47.
- [29] Ojha, R., & Vrat, P. (2017). **Impact of Good Governance on Indian Manufacturing Growth: A System Dynamics Analysis**. Metamorphosis, 0972622517696547.
- [30] Piwonski, K. (2010). **Does the 'Ease of Doing Business' In a Country Influence its Foreign Direct Investment Inflows?**. Unpublished paper. Bryant University.
- [31] Department of Economic and Social Affairs. (2007). **Public Governance Indicators: A Literature Review**.
- [32] Stowe, K. (1992). **Good Piano Won't Play Bad Music: Administrative Reform and Good Governance**. Public Administration, 70(3): 387-394.

The First National Conference of
The Iranian System **Dynamics** Society

اولین کنفرانس ملی
انجمن ایرانی پویاشناسی سامانه‌ها

Investigating the Impacting Processes of Economic Freedom and Good Governance Indicators on Investment Climate Using the System Dynamics Approach

Mohammad Hashem Haghighi Musavee¹, Bahareh Maleki^{2,*}

Faculty of Agriculture and Natural Resources Research Center of Fars province, Musavee@yahoo.com

Faculty of Economics, Social Sciences and Management of Shiraz University, Itm.maleki@yahoo.com

Abstract

Many international reports are published every year, such as good governance, ease of doing business, and economic freedom reports in terms of explaining and rating the investment climate of different countries. As investors and economic activists make own entrepreneurial and investment decisions based on such reports. Taking these international reports together can provide a more precise picture of the investment climate. Accordingly, this study has been identified the dynamic interactions of good governance (Macro-level institutional), ease of doing business (Micro-level institutional) and some of economic freedom indicators, and in particular their effects on investment and the rate of economic growth via heuristic approach and by using system dynamics method. The results of this study indicate that increasing the size of the government from the optimum level led to decrease in good governance indicators, such as corruption control, political stability and the quality of laws and regulations, and, consequently, increase in the rank of ease of doing business indicators, such as the ease of starting business, Obtaining permits and judicial independence; under such conditions, the investment climate becomes unfavorable. On the other hand, trade and financial freedom will reduce the size of the government to the optimum level and provide the necessary conditions for improving governance and ease of doing business indicators, and ultimately increasing investment and the rate of economic growth.

Keywords: Good Governance, Economic Freedom, Ease of Doing Business, Investment, System Dynamics Approach.

---

1 - Faculty of Agriculture and Natural Resources Research Center of Fars province, Agricultural Economics.

2, *- Ph.D. Student in Systems Management.